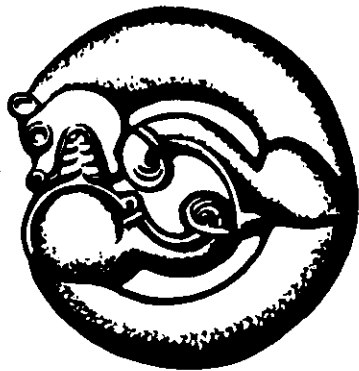

ПУБЛІКАЦІЇ АРХЕОЛОГІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

ПОСЕЛЕННЯ ЗУБРИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ГОРОДОК-II НА ВОЛИНІ

Д. Н. Козак

Публікація присвячена аналізу матеріалів дослідженого автором поселення зубрицької культури поблизу с. Городок Луцького р-ну Волинської обл.

Поселення Городок-II досліджувалось автором упродовж 1991—1992 рр. і відкрите повністю. Розташоване за 1 км на південний схід від однойменного села Луцького р-ну Волинської обл. в ур. Пасовище, воно займає першу терасу, що примикає безпосередньо до берега річки. Висота тераси коливається від 0,5 м над рівнем заплави у південно-західній частині до 2,5 м у східній. Тераса інтенсивно розорюється.

Розкоп площею 1250 м² закладено у південно-західній частині урочища, за 6 м від краю берега річки. Його орієнтовано за лінією південний захід — північний схід. У результаті дослідження встановлено, що в межах розкопу глибина залягання материка неоднакова. Проведене нівелювання показало, що він понижується в напрямку від берега річки від 0,2 м на краю тераси до 0,8 м за 25 м від нього. Материк являв собою глину жовтого кольору. Над ним залягав передматериковий шар товщиною 10—15 см у вигляді темно-брунатного супіску.

На дослідженій площі виявлено шість жител, 12 господарських споруд та 25 господарських ям-погребів різного часу, а також три колективні поховання кінця бронзової — початку ранньозалізної доби.

До поселення зубрицької культури належать два житла, вісім господарських споруд та вісім ям-погребів.

Житла

Житло 11 виявлено приблизно у центрі розкопу, за 24 м від краю тераси, на глибині 0,4 м від сучасної поверхні (рис. 1, 1). Воно мало підквадратну форму і орієнтоване стінами за сторонами світу. Розміри — 3,8×3,8 м, висота земляних стін 0,1—0,2 м від рівня долівки. Стіни прямі, долівка глиняна, добре утрамбована. У центрі житла знаходилася округла яма діаметром 0,44 та глибиною 0,45 м від рівня долівки. За 0,3 м на південний схід від неї розмішувалась ще одна овальна яма розмірами 1,3×0,9 та глибиною 0,2 м від рівня долівки. У західній частині цієї ями знаходилася стовпова ямка півокруглої форми діаметром 0,4 і глибиною 0,05 м від рівня дна ями. За 0,1 м на південь від овальної ями, біля стіни житла була третя стовпова ямка округлої форми діаметром 0,67 і глибиною 0,25 м від рівня долівки. Ще одна стовпова ямка знаходилася посередині південної стіни, за 0,7 м на захід від попередньої ямки. Вона округлої у плані форми діаметром 0,5 і глибиною 0,1 м від рівня долівки.

У заповненні житла знайдено кілька уламків ліпної кераміки, кістки тварин та кістяну проколку (рис. 2, 8—12).

Житло 12 виявлено за 4 м на південь від житла 11, на глибині 0,5 м від рівня сучасної поверхні (рис. 3). Воно має підпрямокутну форму і орієнтоване корот-

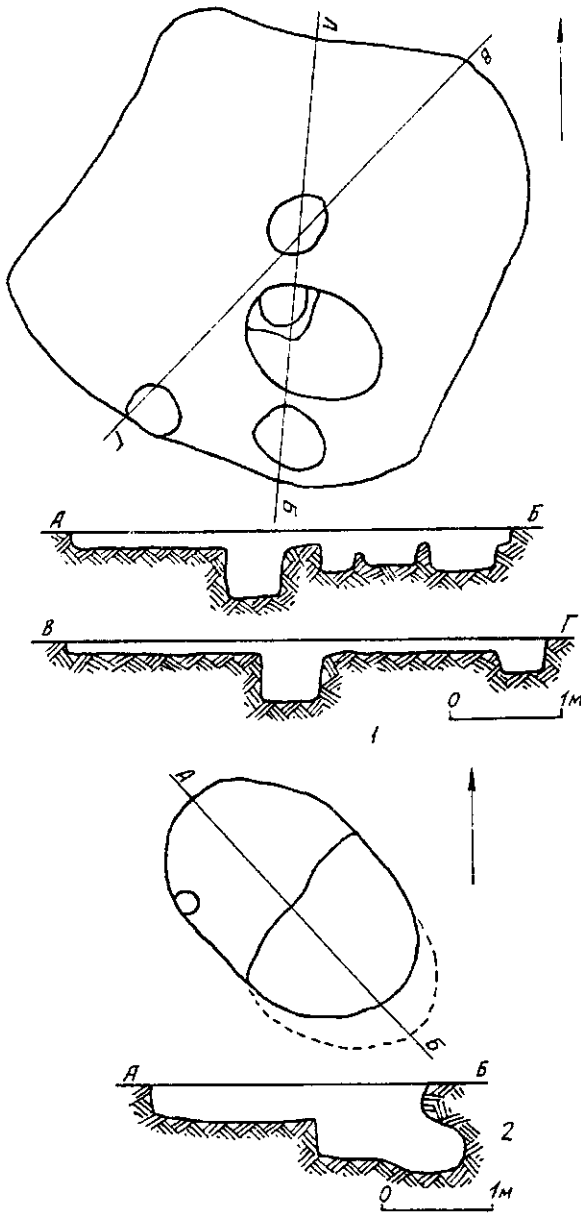

Рис. 1. План та розріз житла 11(1) та господарської споруди XIII (2).

товщиною череня 0,4 см. Ще одне глинобитне вогнище діаметром 1 м і товщиною череня 2 см знаходилося у кінці коридора, на його долівці у спеціальній ніші. По обидві сторони коридора були розташовані стовпові ямки округлої форми діаметром 0,32 і глибиною 0,24 м від рівня долівки.

Стовпи, що стояли тут, підтримували, очевидно, якийсь внутрішній перекриття коридора-заглиблення.

У заповненні житла виявлено значну кількість ліпної кераміки, кістки тварин, крем'яний наконечник стріли з відламаним черешком, кістяну проколку та кам'яний розтирач (рис.2, 1—6).

Господарські споруди

Споруду V виявлено найближче до берегової лінії тераси на глибині 0,3 м від рівня сучасної поверхні. Вона мала підпрямокутну в плані форму розмірами

кими стінами за сторонами світу. Розміри житла 4,8×3,8 м, висота земляних стін 0,2—0,25 м від рівня долівки. Стіни прямовисні, долівка нерівна, утрамбована лише у центральній частині житла. Посередині західної стіни знаходився прямокутний виступ 1,4×1,1 м. Рівень його дна відповідає рівню долівки житла. У виступі на висоті 0,1 м від його рівня вирізано приступку півовальної форми розмірами 1,2×0,4 м. Від виступу, який визначив вхід у житло у північно-східному напрямку, тобто до центру тягнулося підтрикутне заглиблення розмірами 2,6×1,92 м, направлене гострим кутом вглиб споруди. Починаючи від входу, це заглиблення поступово понижується, досягаючи в центрі житла глибини 0,52 м від рівня долівки. Біля входу його глибина становить 0,12 м від рівня дна сходинок. Стіни заглиблення, яке було своєрідним підпільним коридором, скошені донизу. Дно дещо лінзоподібне і добре утрамбоване. У північно-східній частині коридору вирізано нішу півокруглої форми розмірами 0,4×1,1 і висотою 0,4 м від рівня дна коридору. У східній частині ніші знаходилося глинобитне вогнище у вигляді сильно випаленого череня округлої форми діаметром 0,5 м і

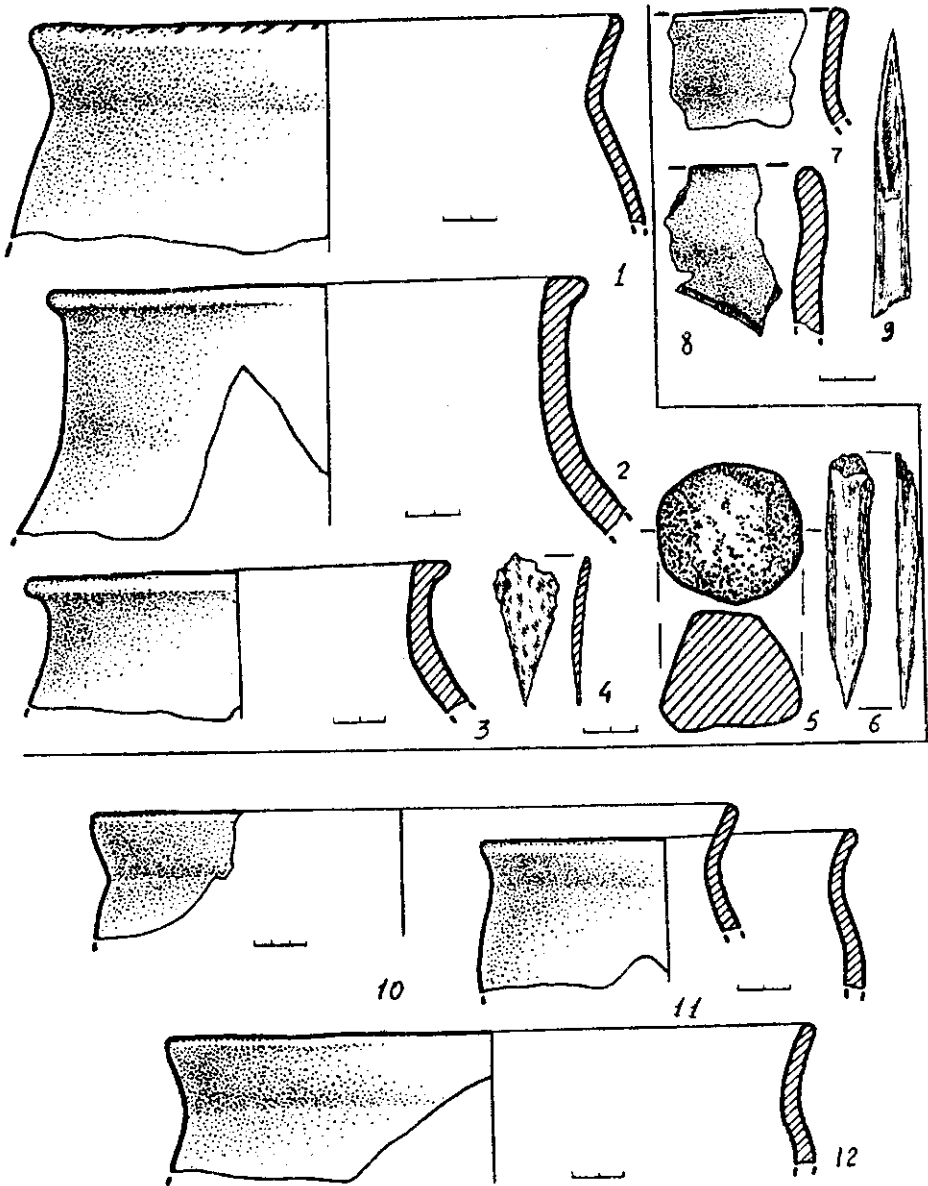

Рис. 2. Знахідки з житла 12 (1—6) та житла 11 (8—12).

2,3×3,2 м і орієнтована довгими стінами за сторонами світу. Стіни споруди дещо скошені до дна і збереглися на висоту 0,8 м від його рівня. Дно рівне, не утрамбоване. У західній частині споруди вирізано сходинок півкожурлої форми розмірами 1,6×1,2 і висотою 0,4 м від рівня дна (рис. 4).

У заповненні об'єкту виявлено незначну кількість уламків кераміки та кістки тварин.

Споруду VIII виявлено на глибині 0,6 м від сучасної поверхні на західному краї розкопу. Вона мала овалоподібну у плані форму розмірами 1,6×2,8 м і орієнтована довгими стінами за сторонами світу. Східна частина споруди мала глибину 0,4, західна — 0,2 м від рівня долівки. Стіни вертикальні, дно рівне (рис. 4). У заповненні будівлі було кілька уламків ліпної кераміки.

Споруду IX виявлено за 10—12 м на схід від жител 11 і 12 на глибині 0,4 м від рівня сучасної поверхні. Вона мала неправильну у плані форму розмірами

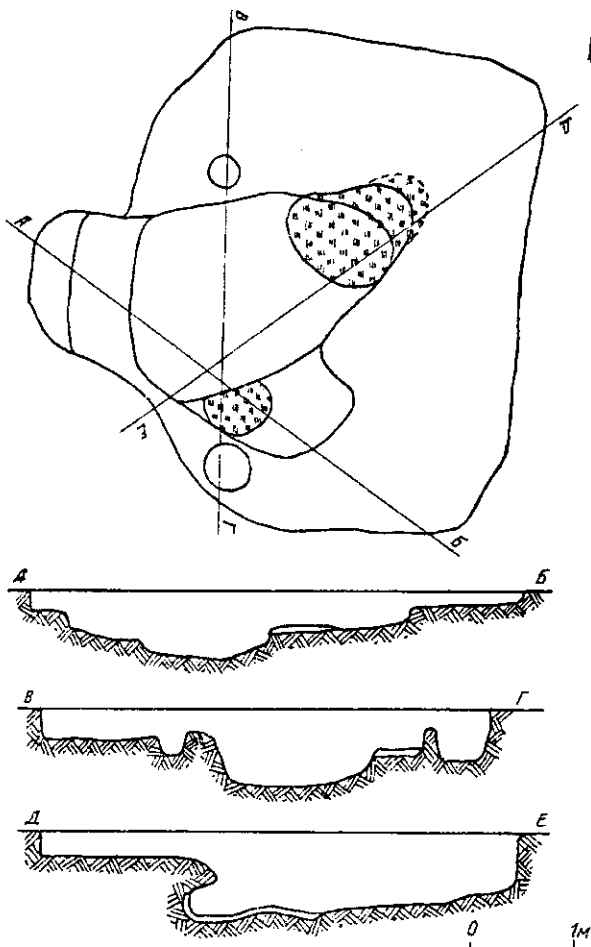

Рис. 3. План та розрізи житла 12.

знаходилася сходинка у вигляді материкового останця розмірами $0,56 \times 0,8$ і висотою $0,1$ м від рівня долівки. Біля північної стіни, ближче до північно-східного кута, виявлено стовпову ямку овальної форми розмірами $0,28 \times 0,4$ і глибиною $0,1$ м від рівня долівки (рис. 4).

У заповненні споруди було кілька уламків ліпної кераміки та кістки тварин.

Споруду XIIIa розміщено між спорудою XI і житлом 12 за $0,4$ м на схід від останнього. Вона мала підпрямокутну у плані форму розмірами $2 \times 2,2$ м і орієнтована кутами за сторонами світу. Стіни споруди скошені донизу і збереглися на висоту $0,4$ м від рівня долівки. Долівка нерівна, не утрамбована. Південну частину споруди займала підвальна яма овальної форми розмірами $2 \times 1,2$ і глибиною $0,6$ м від рівня долівки. Стіни ями скошені до дна долівки споруди з північної сторони.

У південно-західному куті, у стіні підвальної ями, вирізано нішу розмірами $0,2 \times 0,6$ і висотою $0,4$ м від рівня дна ями.

Ще одну нішу розмірами $0,32 \times 0,6$ м вибрано у стіні північного кута. Її висота $0,2$ м від рівня долівки (рис. 4).

У заповненні знайдено кілька уламків ліпної кераміки та кістки тварин (рис. 5, 13–17).

Споруду XIII виявлено на східному краї поселення, на глибині $0,4$ м від сучасної поверхні. Вона мала овальну в плані форму розмірами $2,52 \times 1,7$ м і орієнтована довгими стінами за сторонами світу (рис. 1; 2). Стіни споруди дещо скошені донизу і збереглися на висоту $0,24$ м від рівня долівки. Долівка рівна, не

$2,6 \times 4$ м і була орієнтована стінами за сторонами світу. Стіни споруди прямі, збережені на висоту $1,3$ м від рівня долівки. Долівка нерівна і не утрамбована. У південній частині знаходився виступ — останець прямокутної форми розмірами $0,6 \times 0,9$ і висотою $0,7$ м від рівня долівки. Із зворотнього, північного, боку теж залишено материковий виступ розмірами $0,8 \times 1$ і висотою $0,1$ м від рівня долівки. У східній частині на глибині $0,5$ м від рівня останця знаходилася ямка округлої форми діаметром $0,25$ м (рис. 4).

У заповненні споруди знайдено уламки ліпного посуду та кістки тварин.

Споруду XI розміщено за 2 м на північний захід від споруди IX і за $0,5$ м на схід від житла 12. Вона мала неправильну у плані форму, близьку до яйцеподібної, і орієнтована довгими стінами за сторонами світу. Розміри споруди $1,4 \times 2,1$ м; стіни прямі, збереглися на висоту $0,3$ м від рівня долівки. Долівка рівна, не утрамбована. У західній частині споруди

утрамбована. У південно-східній частині споруди знаходилася яма 26 півокруглої форми розмірами 1,6×2 і глибиною 0,4 м від рівня долівки. У північно-східній стіні ями вирізано нішу шириною 0,2 — 0,4 і висотою 0,4 м від рівня дна ями. Дно ями рівне і не утрамбоване. У північно-західній частині споруди безпосередньо біля стіни знаходилася стовпова яма округлої форми діаметром 0,2 і глибиною 0,24 м від рівня долівки.

У заповненні споруди, серед чорного гумусу вибрано велику кількість ліпної кераміки, в основному чорно- та сіролощеної (рис. 5, 1—12; 6; 7; 8, 1—5).

Споруду XV виявлено за 8 м на північний схід від житла 12 на глибині 0,6 м від сучасної поверхні. Вона мала овальну в плані форму розмірами 2,2×3,4 м і орієнтована довгими стінами за сторонами світу. Стіни споруди прямі і збереглися на висоту 0,3 м від рівня долівки. Долівка рівна, не утрамбована. У південній частині споруди знаходилася підвальна яма овальної форми розмірами 1,4×1,8 і глибиною 0,44 м від рівня долівки. По периметру північної частини споруди залишено материковий останець — прилавок шириною 0,2—0,6 і висотою 0,1 м від рівня дна (рис. 4).

У заповненні споруди зібрано незначну кількість уламків ліпної кераміки та кістки тварин.

Споруду XVI виявлено на північній околиці поселення за 17 м на схід від споруди XV на глибині 0,4 м від сучасної поверхні. Вона мала овалоподібну в плані форму розмірами 3,5×2 та глибиною 0,3 м від рівня дна і орієнтована короткими стінами за сторонами світу. Будова складається із двох з'єднаних між собою підвальних ям, вирізаних у її дні. Перша з них знаходилася у північній частині і мала округлу форму розмірами 1,6×1,8 та глибину 0,9 м від рівня долівки. Стіни ями скошені донизу, дно лінзоподібне. У східній частині ями вибрано нішу розмірами 0,4×1,4 і висотою склепіння 0,52 м від рівня долівки, а у південній та північній стінах залишено материковий виступ — сходинок півовальної та прямокутної форми розмірами 0,2×0,6 і висотою 0,12 м від рівня дна ями.

Друга яма, що займала південну частину споруди, мала підквадратну форму розмірами 1,6×1,6 і глибину 0,5 м від рівня долівки. Стіни її прямі, дно рівне, на

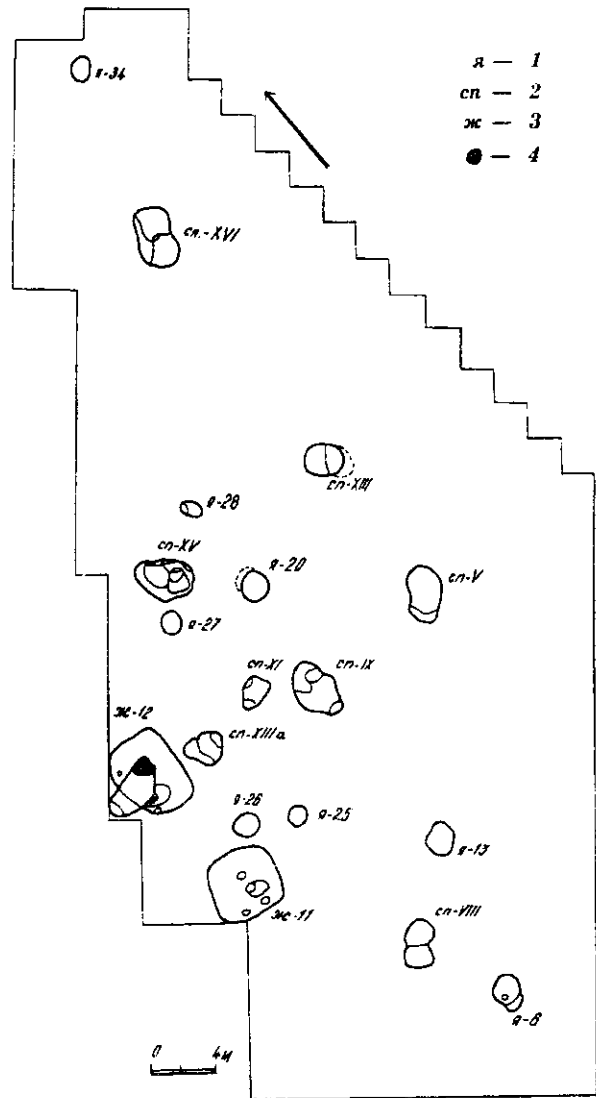

Рис. 4. Схема розташування об'єктів поселення. Умовні позначки: 1 — ями, 2 — споруди, 3 — житла, 4 — глиняна чернь.

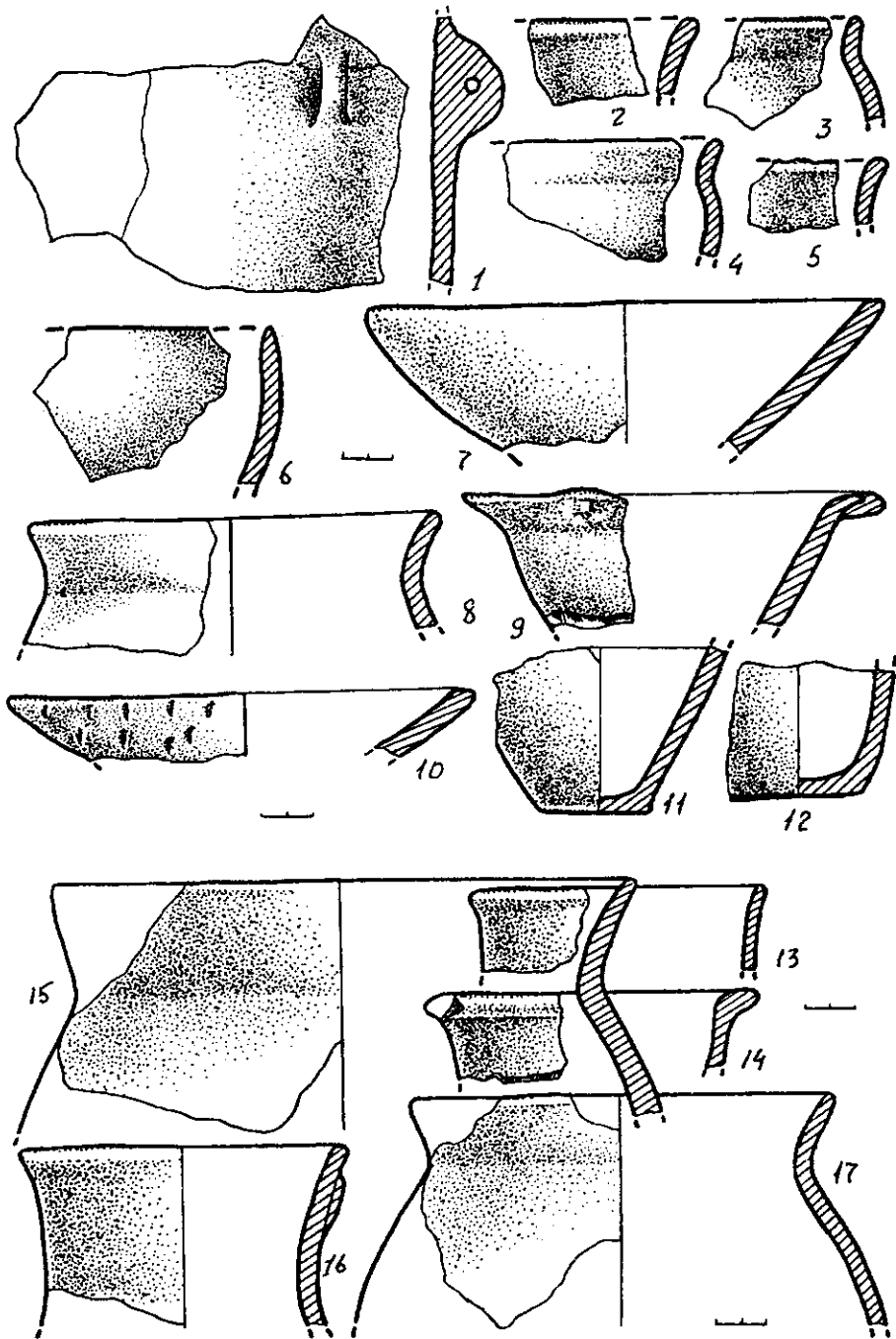

Рис. 5. Кераміка із споруди XIII (1—9), ями 26 (10—12) та XIIIа (13—17).

0,4 м вище рівня дна першої ями (рис. 4). У заповненні виявлено кілька уламків ліпного посуду та кістки тварин.

Ями-погреби

Яма № 9 знаходилася на південній околиці поселення на глибині 0,8 м від сучасної поверхні. Вона мала овальну в плані форму розмірами 1,6×2 і глибину 0,52 м від рівня виявлення. Стіни прямі, дно лінзоподібне. У південно-західній частині дна знаходилася стовпова яма овальної форми розмірами 0,52×0,32 м і

глибиною 0,15 м від рівня дна. По периметру південної стіни було вирізано нішу шириною 0,2 м і висотою склепіння 0,16 м від рівня дна ями.

У заповненні виявлено два уламки ліпної кераміки та кілька кісток тварин.

Яму № 13 виявлено за 10 м на північ від ями № 9 та за 4 м на схід від господарської будівлі VIII на глибині 0,2 м від сучасної поверхні. Вона мала яйцеподібну у плані форму розмірами 1,6×2 і глибину 0,2 м від рівня виявлення. Стіни дещо скошені донизу, дно лінзоподібне. У заповненні знайдено один уламок ліпної кераміки та кістки тварин.

Яма № 20 розміщена за 9,5 м на схід від житла 12 на глибині 0,4 м від сучасної поверхні. Вона має підпрямокутну в плані форму розмірами 1×1,6 і глибину 0,65 м від рівня виявлення. У західній стіні на рівні дна вибрано нішу розмірами 0,4×0,4 м. Стіни прямовисні, дно плоске.

У заповненні знайдено уламок від ліпної посудини та кістяну проколку, кілька кісток тварин.

Яма № 25 знаходилась за 2 м на схід від житла 11 на глибині 0,4 м від сучасної поверхні. Вона мала овальну в плані форму з дещо скошеними до дна стінами та рівним дном. Її розміри 1×1,4, глибина 0,2 м від рівня виявлення.

У заповненні знайдено кілька уламків рустованої та лощеної кераміки.

Яма № 26 знаходилась за 0,4 м на схід від житла 11 на глибині 0,5 м від рівня сучасної поверхні. Вона мала округлу у плані форму діаметром 1,4 і глибину 0,28 м від рівня виявлення. У розрізі — трапецієвидна, дно рівне. У чорно-гумусному заповненні було кілька уламків ліпної кераміки та кістки тварин.

Яма № 27 знаходилась за 5,3 м на схід від житла 12, з західного боку споруди XV. Вона мала округлу форму діаметром 1,2 і глибиною 0,4 м від рівня виявлення. Стіни прямовисні, дно рівне.

У чорно-гумусному заповненні знайдено кілька уламків ліпної кераміки та кістки тварин.

Яма № 28 знаходилась за 2,5 м на схід від споруди XV. Вона мала овальну в плані форму розмірами 1×1,4 і глибину 0,24 м від рівня виявлення. Стіни прямовисні, дно лінзоподібне. У північно-західній частині знаходився материковий останець розмірами 0,2×0,6 і висотою 0,6 м від рівня дна.

У заповненні споруди виявлено кілька дрібних уламків кераміки та кістки тварин.

Яма № 34 розташована на північному краї поселення за 8,2 м на північ від споруди XVI. Вона мала округлу у плані форму діаметром 1,2 і глибину 0,2 м від рівня виявлення. Стіни прямовисні, дно рівне. У заповненні виявлено фрагмент лощеної кераміки та кілька кісток тварин.

Керамічний комплекс

Усю масу керамічного матеріалу, зібраного в процесі досліджень культурного шару та залишків будівель поселення становлять виліплені від руки горщики, миски, кухлики. Найбільше кераміки вміщувало заповнення споруди XIII.

Поверхня переважної більшості посудин лискована, темно-сірого або чорного кольорів, тісто добре відмулене, випал міцний. Частина посуду, переважно горщиків, груба, зі слабким випалом і крупними домішками товчених черепків, каменя, органічного матеріалу. Орнамент трапляється лише на кількох посудинах. Це наліпи у вигляді плоских шишечок на шийці або вінчику, насічки або пальцеві вдавлення по краю вінець. Один чорнолошений горщик мав під вінчиком два ряди округлих вдавлень у вигляді ямок-кружечків.

Основну кількість посуду становлять горщики. За формою вони діляться на кілька типів.

Тип I складають великі слабопрофільовані біконічної форми посудини з дещо відхиленими вінцями. Від них збереглися лише уламки верхньої частини (рис. 6, 5; 8, 2,4). Близькі аналогії їм відомі у пшеворській культурі та на пам'ятках зубрицької¹.

У тип II об'єднано середньопрофільовані горщики конічної форми середніх і малих розмірів з добре вираженими вінцями, виділеною шийкою і високими плічками (рис. 2, 10, 11; 6, 2, 4, 8, 10). Відомі у пшеворській культурі в поодиноких випадках, але найбільше поширення отримали на зубрицьких пам'ятках Подністров'я та Волині².

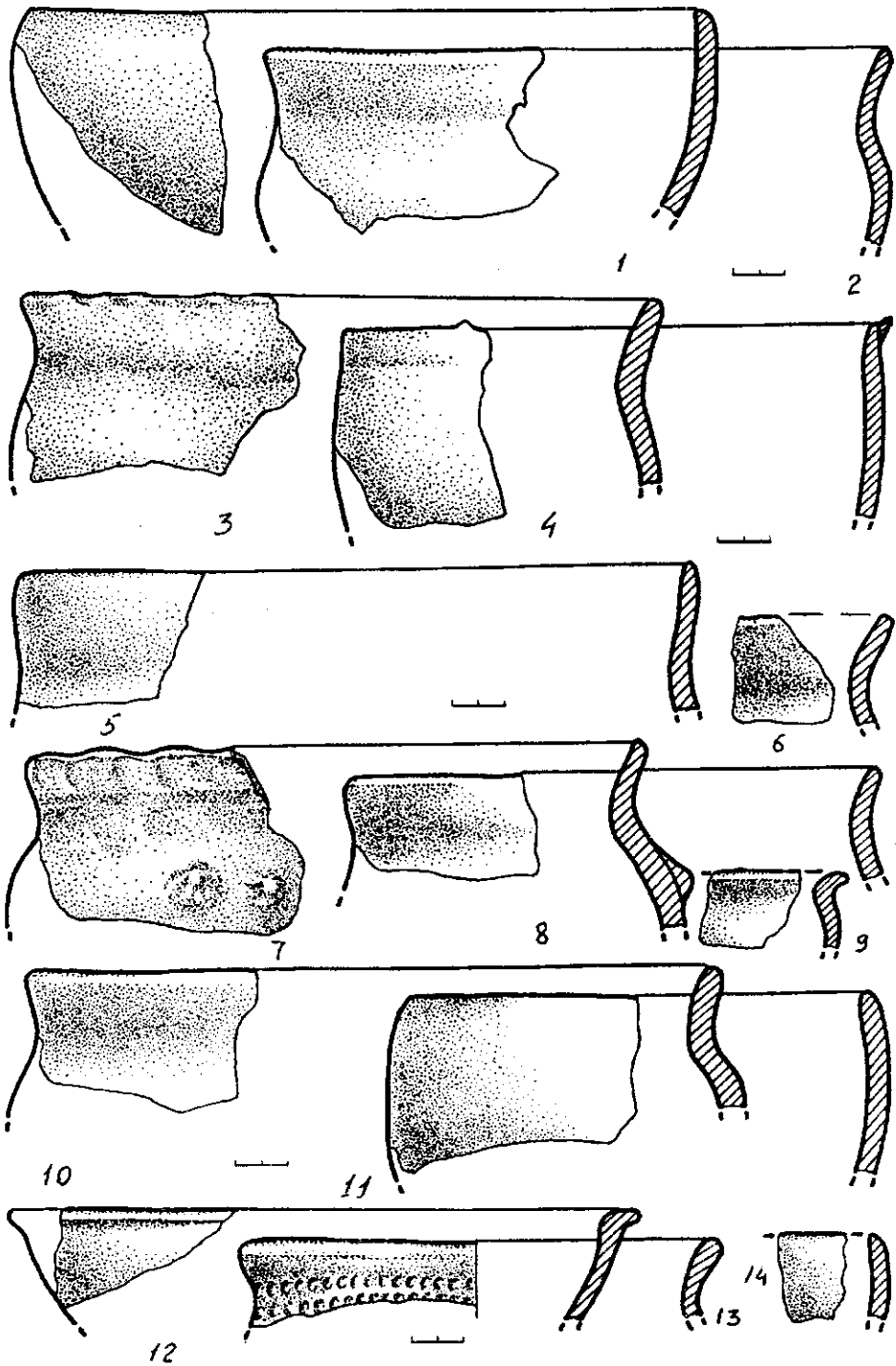

Рис. 6. Кераміка із споруди 13 (1–14).

Тип III складають округлобкі конічні горщики з розлогими вінцями, високою шийкою і округлим тулубом (рис. 2, 1; 5, 15, 17). Вони найбільш характерні для пам'яток зарубинецької культури³, у зубрицькій же — трапляються лише на ранніх пам'ятках, в основному Волинських⁴.

До *типу IV* належать кілька горщиків яйцеподібної форми з невиділеними вінцями і ледь нахиленими до середини плічками (рис. 6, 4, 11; 7, 3).

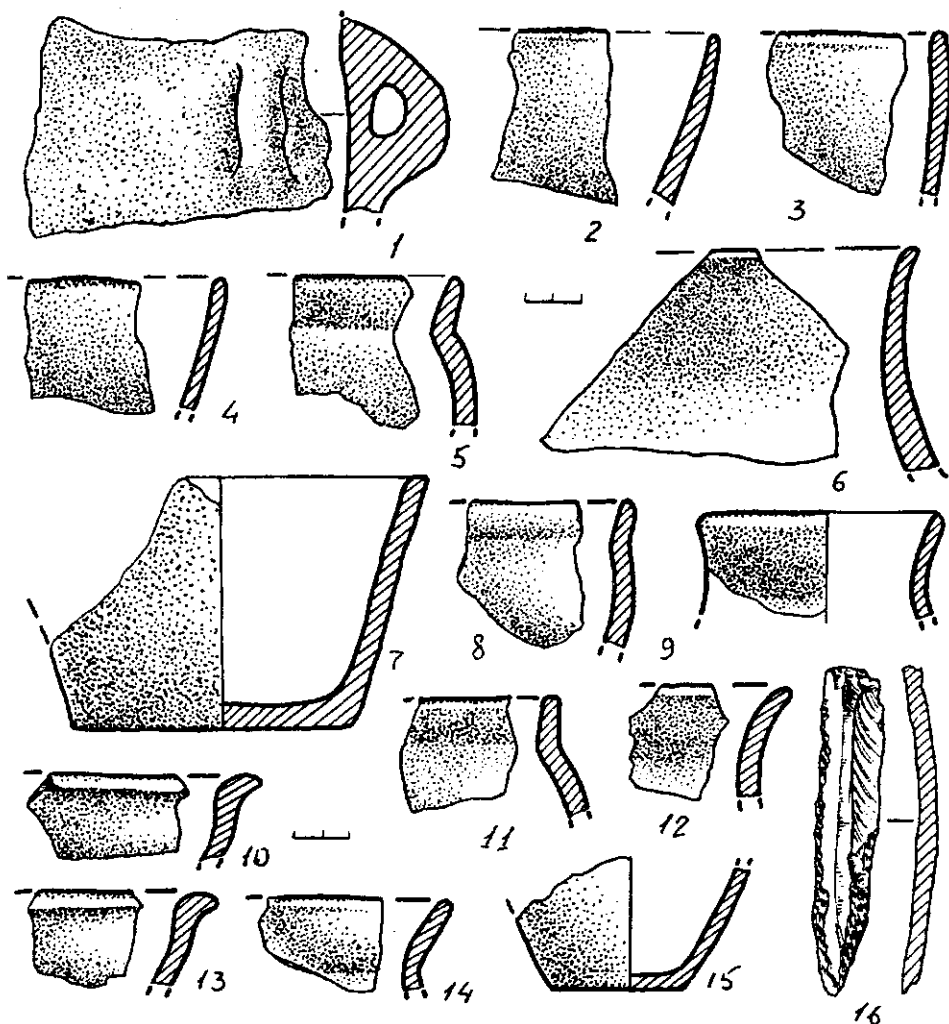

Рис. 7. Знахідки із споруди 13 (1—16).

Аналогічні посудини відомі у пшеворській культурі на всіх періодах її розвитку. На зубрицьких пам'ятках трапляються в поодиноких випадках.

Другу за кількістю групу кераміки становлять миски. Вони репрезентовані двома формами.

I. Широко відкриті миски конічної форми. Відрізняються між собою більшим чи меншим нахилом стінок, від близької до циліндричної до тарілкоподібної форм. Частина з них має горизонтально сформовані накладені, сильно потовщені вінця (рис. 5, 7, 9; 6, 12). Миски цього типу характерні для пшеворської культури, а з потовщеними вінцями — для пізньолатенського часу⁵. У зубрицькій культурі останні трапляються лише на першій фазі її розвитку.

II. Миски з ледь виділеною шийкою, короткими, високо піднятими плічками та конічною нижньою частиною. Вінця потовщені, але не профільовані (6, 9; 7, 10, 13; 8, 5). Аналогічні посудини, як і попередній тип, добре відомі на пам'ятках пшеворської культури кінця пізньолатенського часу та початку ранньоримського періоду⁶.

Одним екземпляром репрезентована глибока миска S-подібного профілю з розлогою шийкою, покатыми плічками і заокругленою придонною частиною. Вінця дещо потовщені (рис. 8, 6). Подібні посудини раніше не були відомі у зубрицькій культурі. Близькі за формою миски трапляються на зарубинецьких пам'ятках Прип'ятського Полісся і сягають своїм походженням поморсько-кльошової культури⁷.

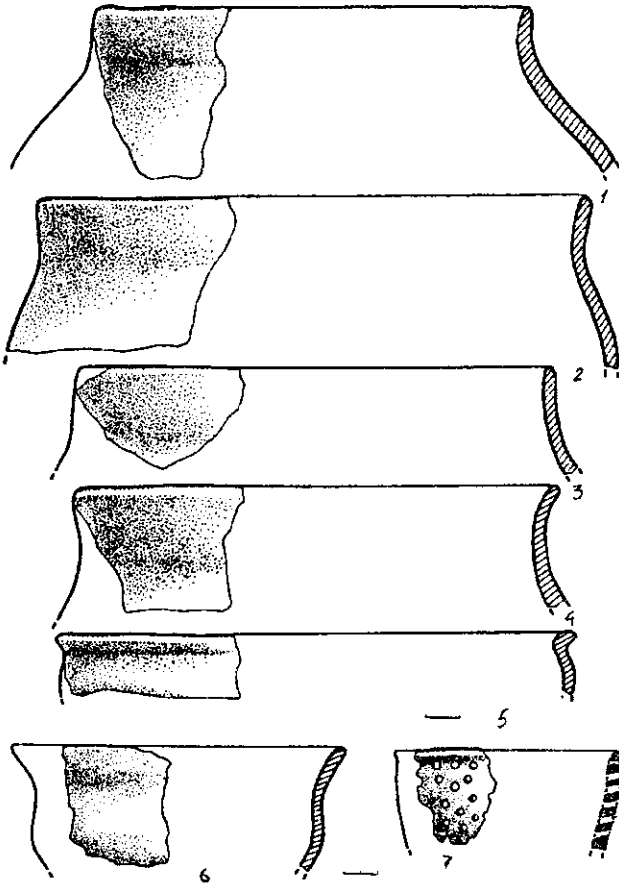

Рис. 8. Кераміка із споруди XIII (1—5) та ями 34 (6, 7).

ка (рис. 2, 4, 6, 9). У споруді XIII знайдено кам'яне скребло (рис. 7, 16).

Датування

Оскільки будь-які датуючі предмети відсутні, єдиним хронологічним індикатором пам'ятки може бути керамічний комплекс. Його характерною ознакою є поєднання пізньолатенського і ранньоримського стилей виконання та форм. Так, у пізньолатенській манері виготовлені миски, окремі кухлики, що мають потовщені вінця. Подібна кераміка датується на пшеворських пам'ятках фазами II—III пізньолатенського часу, тобто I ст. до н. е.—серединою I ст. н. е.⁸ Враховуючи, що потовщені вінця на кераміці з описуваного поселення не мають профільованих граней, що є ознакою деградації стилю і пізнішого часу, а також те, що така кераміка співіснує з формами, характерними для ранньоримської доби, її слід датувати часом від середини I ст. н. е.

Найімовірніше, що поселення в Городку-II існувало упродовж другої половини I ст. н. е. За матеріалом воно дуже подібне і, мабуть, синхронне окремим комплексам на пам'ятках зубрицької культури фази I їхнього існування (у Боратині, Гіркій Полонці-II, Загаях, Підріжжі на Волині⁹ та деяким об'єктам у Підберізцях, Пасіках-Зубрицьких, Черепині у Верхньому Подністрів'ї¹⁰).

Планування та особливості поселення

За спостереженнями знахідок на поверхні, характером насиченості культурного шару на краях розкопу, за розвідковими траншеями в урочищі «Пасовище» встановлено, що поселення зубрицької культури мало довжину не більше 60 і ширину близько 30 м, тобто його площа становила близько 2000 м². Таким чи-

Кухлики трапилися в кількох екземплярах. Вони мають конічну форму. Краї вінця окремих посудин потовщені (рис. 5, 14; 7, 2, 4). Один кухлик такої форми мав у тулубі наскрізні отвори і слугував, очевидно, за щідилку (друшляк). Кілька кухлів мали ручки (рис. 5, 1; 7, 1).

Одним екземпляром репрезентовано кухлик з циліндричною шийкою та заокругленим тулубом (рис. 7, 9).

Кухлики подібних форм відомі у пшеворській, зарубинецькій культурах, а також широко використовувалися носіями зубрицьких пам'яток.

З інших предметів, виявлених на поселенні, відзначимо дві кістяні проколки, виготовлені з реберних кісток тварин, кам'яний розтирач та крем'яний наконечник стріли без череш-

ном, вона досліджена практично повністю. Це дає можливість охарактеризувати з достатньою долею вірогідності характер забудови поселення та соціальний склад людської громади, що мешкала тут.

Розкопки показали, що на поселенні функціонували в короткому часі його існування дві житлові споруди, розташовані поряд, на відстані 4 м одна від другої. Житла були розміщені на задній, відносно річки, частині рівної тераси (рис. 4). Простір між берегом річки і жителями заповнений господарськими спорудами та ямами-погребами. Всі господарські будівлі розміщені без видимого порядку і не прив'язані до котрогось з жител. З цього випливає, що на даному поселенні мешкала в проміжку другої половини I ст. н.е. невелика патріархальна родина, яка складалася з двох сімей. Судячи з характеру розташування господарських будівель, вони були у спільному користуванні всієї патріархальної родини.

Таким чином, археологічні матеріали фіксують рівень розвитку сільської громади — носіїв пам'яток зубрицької культури, коли в межах патріархальної родини отримують господарську самостійність окремі її сім'ї, але, як прояв первісно-общинних відносин, ще існує колективна власність на результати праці цих сімей. Такий рівень розвитку суспільних відносин у зубрицькому середовищі простежено за археологічними матеріалами з інших пам'яток, наприклад, поселення в Линеві¹¹, Городку-I (ур. Острів) та ін.

Визначимо відношення описуваного поселення до поселення зубрицької культури, розташованого за 1 км на схід від нього, на протилежному кінці тераси, в ур. Острів*.

Хронологічне зіставлення обох поселень за характером їх керамічного комплексу дозволяє засвідчити, що пам'ятка в ур. Пасовище є ранішою від тієї, що розташована в ур. Острів. На першій відсутні керамічні форми, характерні для розвинутої зубрицької культури, тоді як на другому поселенні є лише окремі ранні зубрицькі посудини. Це дозволяє віднести поселення в ур. Пасовище до фази I розвитку зубрицької культури на Волині, а поселення в урочищі Острів — до фази II функціонування цієї культури. Цілком вірогідно, що в ур. Острів переселилися, певного часу, вихідці з патріархальної родини, що проживала в ур. Пасовище.

Вище нами було відзначено, що поселення Городок-II близьке за характером матеріалу до інших синхронних пам'яток зубрицької культури на Волині та Поділлі.

Однакове планування селища, що є відображенням одного рівня розвитку соціального устрою, однаковий набір асортименту посуду і його форм, що характеризуються співіснуванням пізньолатенського і ранньоримського стилей. Характерною для зубрицької культури є форма житла XI.

Однак дане поселення має і свої особливості. Його відмінною рисою є наявність порівняно великого відсотку округлобоких, з високою шийкою горщиків, виділених у тип III, які властиві зарубинецькій культурі. Уперше у зубрицькій культурі на Волині трапилися посудини, орнаментовані по вінцях або під ними плоскими шишечками. Такий орнамент є показовим для дакійської, частково ясторфської культур.

Не відомі аналогії і житлу 12, яке мало підвальне приміщення з глибоким вогнищем в одному з кутків. Можна лише відзначити, що влаштування підвальних приміщень у житлах досить часто практикувалося дакійцями, носіями пам'яток липицької культури¹².

Поселення в Городку-II є поки що єдиною на Волині пам'яткою, що повністю відноситься до першої фази існування зубрицької культури. Його нечисленні, але досить виразні матеріали поєднують у собі в чистому вигляді елементи пшеворської, зарубинецької та, деякою мірою, дакійської культур. Ці матеріали ілюструють складові частини, на основі яких, у процесі їх інтеграції, сформувалася нова зубрицька культура.

* Публікація матеріалів з поселення підготовлена до друку в № 3 журналу «Археологія» за 1999 р.

Примітки

- ¹ Козак Д. Н. Етнокультурна історія Волині.— К., 1981.— Рис. 16,7,10, 11;18,5; 25, 3.
- ² Там же.— Рис. 25, 4, 6.
- ³ Максимов Е. В. Зарубинецька культура на території Української ССР.— К., 1982.— Табл. IV, 3, 4; Каспарова К. В. Могильник и поселение у с. Отвержици // МИА.— Л., 1969.— № 160.— Рис. 20, 2,4.
- ⁴ Козак Д. Н. Етнокультурна історія...— Рис. 25, 9.
- ⁵ Козак Д. Н. Пшеворська культура у Верхньому Подністров'ї і Західному Побужжі.— К., 1984.— Рис. 22, 7, 8.
- ⁶ Там же.— Рис. 19, 4, 5; 22, 5, 6.
- ⁷ Каспарова К. В. Указ соч.— Рис. 10, тип 6.
- ⁸ Dabrowska T. Smentarzysko kultury przworskiej w karezewcy pow. Wegrow // VSW.— 1973.— Т. II.— Tab. LII—LIII; Dabrowska T. La-Tene III. Dens le Nird-est-della Pologne // Inventaria Archeologici.— 1982.
- ⁹ Козак Д. Н. Етнокультурна історія...— С. 30—62.
- ¹⁰ Козак Д. Н. Пшеворська культура...— С. 6—68.
- ¹¹ Козак Д. Н. Пам'ятки давньої історії Волині у с. Линів.— Київ—Луцьк—Львів, 1994.— С. 47, 48.
- ¹² Циглик В. М. Населення Верхнього Подністров'я в перших століттях нашої ери.— К., 1974.

Д. Н. Козак

ПОСЕЛЕНИЕ ЗУБРИЦКОЙ КУЛЬТУРЫ ГОРОДОК-II НА ВОЛЫНИ

Поселение Городок-II исследовано полностью на протяжении 1991—1992 гг. Оно размещалось на первой высокой террасе р. Черногузки и функционировало короткое время, наиболее вероятно в рамках второй половины I в. н. э. Его площадь составляет около 2 тыс. м². Оно состояло из двух жилых помещений, восьми хозяйственных построек и восьми ям-погребов. Причем жилища располагались на расстоянии 4 м одно от другого на задней, по отношению к речке, части террасы. Пространство между берегом речки и жилищами было заполнено хозяйственными постройками.

Поселение Городок-II в целом близкое по характеру материала к синхронным памятникам зубрицкой культуры на Волини и Подолли. Его особенностью является сравнительно большое количество округлобоких горшков с высокой шейкой зарубинецкой культуры, а также наличие дакийских орнаментальных мотивов и элементов жилищного строительства дакийской культуры.

D. N. Kozak

HORODOK-II SETTLEMENT OF THE ZUBRITSIA CULTURE IN VOLYN REGION

The settlement was completely investigated in 1991—1992. It was dislocated at the first high terrace of the Chernohuzka River and occupied about 2,000 squire m. The settlement existed within a short period of time in the second half of the first century AD. It consisted of two dwellings, eight sheds and eight storage-pits. The dwellings were situated in the background (relative to the river) of the terrace at four-m interval. The sheds were located between the riverside and the dwellings.

Given the characteristics of the material, the settlement is closely related to the synchronous sites in Volyn and Podillia regions. It is quite distinct from the sites by numerous rounded body pots with high neck of the Zarubyntsi type, Dachia decorative motifs and Dachia elements of housing construction.